

SADRŽAJ

Uvod	13
1. Devica i bik	19
Španska arena	21
Figure majki	27
Reka glasova	30
2. Osvajanje Španije	34
Opkoljeni grad	36
Rimska Španija	42
Kruna i krst	46
Svetac iz Sevilje	48
3. Ponovno osvajanje Španije	54
Arapska Španija	56
Rekonkista	60
„Zarađujemo hleb boreći se protiv Mavara“	62
Santjagov put	65
Vlastelini, gradovi, kraljevi	67
Tri kulture	75

4. 1492: Ključna godina	80
Ka jedinstvu	81
Progon Jevreja	83
„Sve je moguće“	85
5. Život i smrt domorodačkog sveta	92
Povratak Kecalkoatla	104
„Moj jezik“	105
Kortes i Moktesuma	108
6. Konkista i Rekonkista novog sveta	113
Organizovana magija	114
Pod znakom utopije	118
Vladalac koji to nikada nije bio	121
„Indije doživljavaju uništenje!“	126
Mreža gradova	133
Otac i majka	140
7. Era imperije	145
Revolucija zajednica	147
Zlatna kiša	150
Borba sa elementima	153
Nasilje nad nebom	156
8. Zlatno doba	165
Pohvala ludosti	168
Čovek iz La Manče	170
Infantkinje	173
Don Huan i San Huan	175
Život je san	180
La Manča	185

9. Barok novog sveta	187
„Za sva vremena koja dolaze“	189
„Moja je duša podeljena“	196
Stvari koje nisu pomenute u Bibliji	197
Barokni grad	201
Poslednja utopija i prvi pobunjenik	204
10. Gojino doba	208
Jedna srećna revolucija	209
San razuma	216
Živeli okovi!	220
11. Ka nezavisnosti: mnoštvo maski i mutne vode	221
Proterivanje jezuita	224
Kreolska nacija	228
Vesti iz sveta	230
12. Cena slobode: Simon Bolivar i Hose de San Martin	237
Kampanja preko Anda	241
San Martin i Bolivar	244
Prvo jutro Nezavisnosti	249
13. Vreme tirana	252
Tirani: čedni ili pohotni	260
Liberalna reakcija: Benito Huares	262
Obnovljene republike, kulture u iščekivanju	268
14. Kultura nezavisnosti	270
Novo društvo	275
Civilizacija i varvarstvo	279
„Two to tango“	283
Kostur na biciklu	286

15. Zemlja i sloboda	290
Oluja nad Meksikom	293
Sapatina smrt	300
Kulturna revolucija	301
16. Latinska Amerika	306
Nedovršeni poslovi	307
Golijatova glava	311
Revolucija kao institucija	315
Rađanje nacije	317
Doktor Džekil i Mister Hajd	318
Kulturni alef	323
17. Savremena Španija	325
„Ovde leži pola Španije“	327
Kultura kao spas	334
18. Hispanski svet Severne Amerike	338
Kontinent imigranata	340
Susret s drugim	346
Otkopano ogledalo	349
Naknadni epilog 2010.	353
Bibliografija	369
Zahvaljujem	397
Indeks ličnih imena i toponima	399

UVOD

Dana 12. oktobra 1492. Kristifor Kolumbo iskrcao se na malo ostrvo zapadne hemisfere. Taj podvig moreplovca bio je trijumf hipoteze nad činjenicama: dokazi su ukazivali na to da je Zemlja ravna; hipoteza da je okrugla. Kolumbo je odlučio da dokaže hipotezu: pošto je Zemlja okrugla, do istoka se može stići plovidbom ka zapadu. Međutim, geografija ga je prevarila. Bio je uveren da je stigao u Aziju. Njegova želja bila je da dosegne veličanstvena područja Cipanga (Japan) i Kitaja (Kine), tako što bi skratio evropski put oko afričkih obala, sve do krajnjeg juga i Rta dobre nade, a potom pošao ka istoku do Indijskog okeana i ostrva začina.

Nije to bila ni prva ni poslednja dezorijentacija zapadnog sveta. Na tim ostrvima, koja je nazvao „Indije“, Kolumbo je osnovao prva evropska naselja u Novom svetu. Sagradio je prve crkve; tamo su održane prve hrišćanske mise. Međutim, prostor koji je moreplovac pronašao nije obilovao bujnim azijskim bogatstvom o kojem je sanjao. Kolumbo je morao da izmisli kako je otkrio velika bogatstva koja su se ogledala u šumama, biserima i zlatu, te da pošalje tu informaciju u Španiju. U protivnom, njegova zaštitnica, kraljica Isabel, mogla je pomisliti da je njeno ulaganje (i njena vera) u tog đenovljanskog mornara grozničave mašte bila greška.

Ali Kolumbo je, umesto zlata, ponudio Evropi obnovljenu viziju Zlatnog doba: to su bile zemlje Utopije, srećno vreme

čoveka prirode. Kolumbo je otkrio raj na zemlji i dobrog divljaka koji ga je naseljavao. Zbog čega je, onda, smatrao da mora smesta da porekne sopstveno otkriće, da napadne ljude koje je neposredno pre toga opisivao kao „veoma krotke, bez predstave o tome šta je zlo ili šta znači uhvatiti ili ubiti drugoga, i bez oružja“, te da ih progoni, porobi i naposljetku pošalje u Španiju u okovima?

Kolumbo je u početku načinio korak nazad ka Zlatnom dobu. Ali vrlo brzo, taj raj na zemlji upravo je zbog njegovih postupaka uništen, i prvobitni dobri divljaci postali su „dobri da ih pošalju u Španiju da rade, sade i čine sve što im se kaže“.

Američki kontinent je od tog trenutka živio između sna i stvarnosti, doživio je raskol između dobrog društva kakvo želimo i nesavršenog društva u kakvom zapravo živimo. Istrajali smo u utopijskoj nadi jer nas je utopija stvorila, jer sećanje na srećno društvo počiva u poreklu same Amerike; na kraju krajeva, to je cilj i ostvarenje naših nada.

Pet stotina godina posle Kolumba, od nas se očekuje da proslavimo pet vekova od njegovog prvog putovanja, nesumnjivo jednog od najvećih događaja u istoriji čovečanstva, činjenice koja je sama po sebi najavila dolazak modernog doba i geografsko ujedinjenje planete. Ali mnogi od nas u američkim zajednicama gde se govori španski jezik moraju da se zapitaju imaju li zaista šta da slave.

Ako bacimo pogled na dešavanja u latinoameričkim republikama krajem XX veka, to će nas navesti na odričan odgovor. U Karakasu ili glavnom gradu Meksika, u Limi ili Rio de Žaneiru, pet vekova nakon „otkrića Amerike“ iznenađuje nas stanje duboke krize. Inflacija, nezaposlenost, preopterećenost inostranim dugovima. Siromaštvo i neznanje u porastu; nagli pad kupovne moći i životnog standarda. Osećaj osujećenosti, izgubljenih iluzija i razbijenih nada. Krhke demokratije, pod pretnjom da će društvo eksplodirati.

Međutim, ja verujem da, uprkos svim našim ekonomskim i političkim nedaćama, imamo šta da slavimo. Aktuelna kriza širom Latinske Amerike pokazala je krhkost naših političkih i

ekonomskih sistema. Ali ta kriza je otkrila i nešto što je ostalo čvrsto, nešto čega nismo bili sasvim svesni tokom decenija koje su prethodile ekonomskom usponu i političkom zanosu. Nešto što je, usred svih naših nevolja, ostalo postojano: naše kulturno nasleđe. To što smo stvarali s najvećom radošću, ozbiljnošću i ogromnim rizikom. Kultura koju smo bili kadri da stvorimo tokom proteklih pet stotina godina, kao potomci Indijanaca, crnaca i Evropljana u Novom svetu.

Kriza koja nas je osiromašila istovremeno nam je podarila kulturno bogatstvo, i naterala nas da uvidimo kako ne postoji nijedan Latinoamerikanac, od Rio Brava do Rta Horn, koji nije legitimni naslednik svakog pojedinačnog aspekta naše kulturne tradicije i svih njih zajedno. Upravo to želim da istražim u ovoj knjizi. Tu tradiciju, koja se proteže od kamenja Čičen Ice i Maću Pikćua do modernih domorodačkih uticaja na slikarstvo i arhitekturu. Od baroka kolonijalnog doba do savremene književnosti Horhea Luisa Borhesa i Gabrijela Garsije Markesa. I od mnogostrukog evropskog nasleđa na iberijskoj hemisferi – a preko Iberije mediteranskog, rimskog, grčkog, kao i arapskog i jevrejskog – do jedinstvenog i mukotrpnog prisustva afričkih crnaca. Od pećina u Altamiri do grafita u Los Anđelesu. I od prvih imigranata pristiglih kroz Beringov moreuz do poslednjeg ilegalnog radnika koji je sinoć prešao granicu između Meksika i Sjedinjenih Američkih Država.

Malo je kultura na svetu koje poseduju takvo bogatstvo i takav kontinuitet. U njoj mi, Hispanoamerikanci, možemo da prepoznamo sopstveni identitet i da se poistovetimo sa svojom braćom i svojim sestrama na ovom kontinentu. Otuda je toliko dramatična naša nesposobnost da ustanovimo neprikosnoveni politički i ekonomski identitet. Razlog je verovatno to što smo odviše često tražili ili su nam nametali modele razvoja koji nisu imali mnogo veze s našom kulturnom stvarnošću. Ali ponovno otkrivanje kulturnih vrednosti, uz napor i malo sreće, iz istog razloga moglo bi možda da nam predoči neophodnu viziju podudarnosti između kulture, ekonomije i politike. Možda je to naša misija u XXI veku.

Ova knjiga je, shodno tome, posvećena traganju za kulturnim kontinuitetom koji bi mogao da nam pruži informacije i da nam pomogne da prevaziđemo ekonomsku razjedinjenost i političku rasparčanost hispanskog sveta. Tema je i složena i polemična, te ću pokušati da ostanem nepristrastan dok se njome budem bavio. Ipak, ne mogu izbeći ostrašćenost, jer me ta tema intimno zaokuplja kao čoveka, pisca i građanina, Meksikanca koji u Latinskoj Americi piše na kastiljanskom jeziku.

Tragajući za svetlošću koja bi me vodila kroz razućenu noć kulturnog, političkog i ekonomskog sveta što govori španskim jezikom, pronašao sam je na mestu drevnih totonačkih ruševina, u Tahinu, Verakrusu, Meksiku. Verakrus je postojbina moje porodice. Bio je lučko poprište promena, i istovremeno postojan dom meksičkog identiteta. Španski, francuski i američki osvajači ušli su u Meksiko kroz Verakrus. Ali najstarije kulture, olmečke na jugu, stare 3.500 godina, i totonačke na severu, nastale pre 1.500 godina, tamo takođe imaju svoje korene.

U grobnicama njihovih svetih mesta pronađena su zakopana ogledala čija je svrha, po svoj prilici, bila da vode pokojnike na put k podzemnom svetu. Konkavna, neprozirna, uglučana, sadrže iskre svetlosti nastale usred tame. Ali zakopano ogledalo nije deo samo hispanoameričke domorodačke mašte. Meksičko-katalonski pesnik Ramon Širau nazvao je jednu od svojih knjiga *L'Espil Soterrat* – Zakopano ogledalo – podsećajući na staru mediteransku tradiciju prilično blisku onoj što pripada drevnim autohtonim stanovnicima Amerike. Ogledalo: ogledalo koje gleda iz Amerike na Mediteran i sa Mediterana na Ameriku. To je smisao i ritam ove knjige.

Na ovdašnjoj obali, ogledala od crnog pirita pronađena su u piramidi na lokalitetu Tahin u Verakrusu, zadivljujućem mestu čije ime znači „munja“. U piramidi Ničos, koja se uzdiže do visine od 25 metara, na temelju od 1.225 kvadratnih metara, 365 prozora otvara se prema svetu, simbolizujući, dakako, dane u solarnoj godini. Uklesan u kamenu, Tahin je ogledalo vremena. Na drugoj obali, Vitez od Ogledala koga je stvorio

Migel de Servantes izaziva Don Kihota na dvoboj ne bi li ga izlećio od ludila. Stari idalgo u svojoj glavi ima ogledalo, i u njemu je odraženo sve što je Don Kihote pročitao i što siroti ludak smatra vernim odrazom istine.

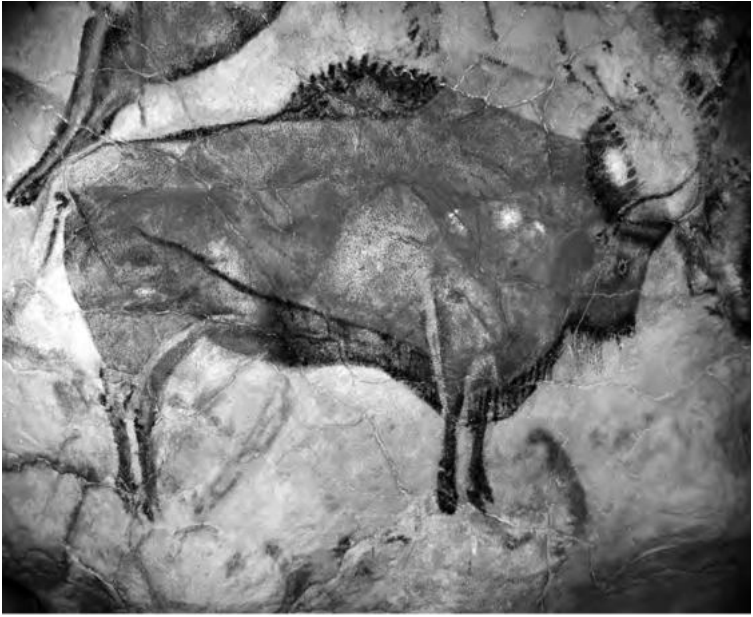
Nedaleko odatle, u Muzeju Prado u Madridu, slikar Velasques naslikao je sebe kako slika to što zaista slika, kao da stvara ogledalo. Ali u pozadini njegovog platna, drugo ogledalo odražava istinske svedoke tog umetničkog dela: tebe i mene.

Možda Velasquesovo ogledalo, na španskoj obali, istovremeno odražava dimno ogledalo astečkog boga noći Teskatlipoka, u trenutku kada posećuje pernatu zmiju Kecalkoatla, boga mira i stvaranja, da mu uruči na poklon ogledalo. Kada ugleda svoj odraz, dobri bog se poistovećuje sa čovečanstvom i prestravljen klone: ogledalo mu je oduzelo božansku moć.

Da li će Kecalkoatl pronaći svoju pravu prirodu, jednako ljudsku i božansku, u kući ogledala, kružnom hramu vetra na toltečkoj piramidi u Teotiuakanu, ili u surovom ogledalu tadašnjeg društva na Gojinim *Kapricima*, gde je sujeta ismejana i gde društvo ne može samo sebe da obmane kada se pogleda u ogledalu istine? Mislio si da si ugladen gospodin? Pogledaj se, u stvari si običan patuljasti majmun.

Ogledala simbolizuju stvarnost, Sunce, Zemlju i četiri strane sveta, površinu i dubinu kugle zemaljske i sve muškarce i žene što je nastanjuju. Pohranjena u skrovištima duž čitave Hispanske Amerike, ogledala sada vise na leševima najponiznijih slavljenika na peruanskim visoravnima ili indijanskim karnevalima u Meksiku, gde narod pleše u nošnji, sa makazama u ruci, odražavajući svet u komadićima stakla na svojim šeširima. Ogledalo spasava identitet dragoceniji od zlata koje su domoroci, zauzvrat, dali Evropljanima.

Možda ipak nisu bili u pravu? Zar ogledalo nije odraz stvarnosti isto koliko i proizvod mašte?

Reprodukcija
Bizon. Pećina Altamira